

MÆND OG MASKULINITETER – BEVÆGELSE OG FORSKNING

En anmeldelse af fire bøger om mænd og mandeforskning.

Steen Baagøe Nielsen

Mænd og maskuliniteter er et forholdsvis nyt akademisk forskningsområde. I Danmark tæller denne disciplin kun omkring en håndfuld deciderede mandeforskere. At analysere mænd er jo i sig selv ikke nyt, men det kritiske studie af mænd og mænds seksualitet har i realiteten mindre end 20 år bag sig.

For at give et indblik i spændvidden og vitaliteten i det hastigt voksende forskningsmiljø, har vi valgt at præsentere fire af de mere markante nyere bøger. De repræsenterer alle etablerede positioner indenfor mandeforskningen, og typiske stillinger i forhold til feminisme og kvindeforskning.

Det var feminismens angreb på den herskende mandschauvinisme, der i 60-erne og 70-erne for alvor satte mandens position på dagsordenen. Kritikken blev hurtigt fulgt op, og yderligere styrket, af en ny forstærket bøssebevægelses problematiseringer af den heteroseksuelle mands seksualitet. Disse bevægelser og tidens konkrete forandringer, såsom kvinders ændrede position på arbejdsmarkedet og opbrud i traditionelle familiemønstre, har siden da givet anledning til en hel del mandlig selvransagelse. Dette skete i særdeleshed i mandegrupper i 70-erne, hvor man forsøgte at formulere nye mandeideal, der i mindre grad var baseret på dominans over kvinder.

Undervejs har der været megen debat, om hvor vidt det var mandligheden som sådan, der var i krise, og om det faktisk var muligt at formulere en positiv maskulinitet mere eller mindre løsrevet fra traditionelle normer og begrænsninger. Diskussionerne har i meget grove træk foregået mellem på den ene side den akademiske verdens ønske om en kritisk oplysende frigørelsesproces, og på den anden side bevægelsernes ønsker om en indre bearbejdning af mandens krise.

Bevægelserne har igen groft skitseret været delt op i to positioner, nemlig de erklærede (både mand- og kvindelige) feminister, samt »bøsserne«, som mente, at den »syge« maskulinitet skulle »kureres« og slippes fri terapeutisk. Og så på den anden side de såkaldt myto-poetiske mandebevægelser (bl.a. hjulpet frem af Robert Bly's bestseller »Jern Hans«, Borgen 1991), som velbevandret i de Jungianske arketyper stadig vil helbrede manden, og genfinde den »sande« mandighed, ved at initiere ham til kontakt med sin egen genskabte ur-mand og kriger.

MAND I KRISE – bevægelse og terapi

Den tidlige mandeforskning udspringer, særligt i England og USA, af mandebevægelserne. Et indblik i bevægelsernes verden af selv-kritik, terapi og idealisme leveres i bogen »*Men, Sex & Relationships: Writings from Achilles Heel*«, der er redigeret af Victor J. Seidler. Seidler er i dag mandeforsker, og var medstifter af bladet og kollektivet bag »*Achilles Heel*«, og han har dermed fulgt diskussionerne hele vejen fra bevægelse til videnskab.

Bogen er sammensat af bidrag fra dette engelske blad, heraf bogens undertitel, og stammer, med en enkelt undtagelse, alle fra perioden '78-'83. De henvend 30 indlæg spænder stilmæssigt fra kortere kritisk-videnskabelige artikler over traditionelle debat-indlæg lavet i form af essays, samtaler og interviews, samt en del memoirer, breve og digte udi bekendelses-genren. Bidragene fra bladet er omkranset af to længere teoretiske kommentarer skrevet af Seidler i 1991.

Seidler præsenterer bidragyderne som en *særlig* gruppe mænd, der i Achilles Heel kollektivet, i en *særlig* tid, kunne stå frem som mere – »worked out« – afklarede og frigjorte end mænd i almindelighed. Seidler mener, at de op til 15 år gamle skrifter fra Achilles Heel kan hjælpe mænd idag, ved at illustrere, at mænd kan være fælles om oplevelser af forskellige maskuliniteter, og han ønsker derved at formidle et håb om forandring i en tid, hvor forandringer ellers ikke har gode kår.

Seidler understreger nødvendigheden af at forstå, at maskuliniteten ikke er naturgivet men en foranderlig konstruktion. Manden må komme til en erkendelse af, at han selv er nødt til at omdefinere sin maskulinitet for at kunne nedbryde de samfundsmæssigt konstruerede magtrelationer, som maskuliniteten i dag er spundet ind i. Centralt i Achilles Heel's erfaringer stod i denne forbindelse bevidstgørelsesprocessen - »consciousness-raising« – formidlet igennem såkaldt »Rød Terapi«. Denne terapiform, som tog sit udgangspunkt i en anerkendelse af realiteten af klasse, race og køn, søgte at redefinere alternative terapiformer som gestalt og »biogenetics«. Overordnet havde den som mål at slå bro mellem terapi og det politiske engagement: »We in no sense wanted to reduce the political to the personal but recognized that we had to take greater responsibility for changing ourselves as part of a process of questioning the larger structures of power and subordination within society.« (incl. xiv) Seidler påpeger således nødvendigheden af, at vi indtager en kønspolitisk position, der gør det klart, at vi selv – som mænd – er en del af »systemet«, og dermed oppebærer de strukturer, der virker undertrykkende og kønsdiskriminerende.

Seidler siger, at det centrale dominansforhold i denne forbindelse er i den private sfære. Mandens fastlåsning i rollen som familiens forsørger, betyder også at udredningen af hans følelsesmæssige konflikter overlades til kvinden. Sex kommer her som regel til at varetage en kompleks funk-

tion: »For men, sexuality can be a way of working out all kinds of unacknowledged needs and desires. Often it is easier for us to »go for sex« than it is to acknowledge that we want to be held and touched. It can be difficult to identify our particular needs without threatening our sense of male identity.« (s.19).

Kollektivet omkring Achilles Heel udviklede sig reelt i en slags gensidig terapi, der så det som sin hovedopgave at formidle vanskelighederne ved omsorg og kærlighed: »As men we learned to support each other and recognize the strength of feeling and commitment that could grow between us. We learned to care. Love was no longer a precious commodity that had to be reserved for our relationships but was something that could be freely shared with other men.« (s.26).

Målet var, ifølge Seidler, at afprivatisere de mest mytologiserede områder af mandens liv, og midlet var først og fremmest gennem terapien at løse op for og re-evaluere smertefulde oplevelser, der binder os til negative handlemønstre. Der igennem skulle manden nå til erkendelse af, at hans egen maskulinitet må rodfæstes individuelt kropsligt. Dette er ifølge Seidler en uhyre langvarig proces, der kræver stort mod og god støtte for oprigtigt at kunne vise den fornødne afmagt, der skal til for at skabe ligeværdige samværsformer. Det er også i ønsket om at illustrere muligheden af denne proces, at Seidler nu har søgt bogen udgivet.

Seidler har redigeret bogen, så den gennemgår en ennemæssig bevægelse fra barndomsoplevelser over de eksisterende manderollers ufølsomme og heteroseksuelle snævertsyn, til logisk efterfølgende identitetskonflikter og disses udslag i egentlig eller potentiel voldelighed. Indlæggene kulminerer i en formulering af et håb om den seksuelle frigørelses samfundsrevolutionerende muligheder. Der bliver her i nogle indlæg skudt hårdt på det kapitalistiske systems strukturer, der gennemtvinger en opdragelse, som reproducerer den mandlige ufølsomhed, den rendyrkede heteroseksuelle moralisme, og det »patriarkalske voldsmonopol«. Men Seidler indgyder læseren nyt håb ved en fremvisning af konkrete terapeutiske erfaringer og dens forløsning, f.eks. i en kropslig rodfæstning gennem dans: »Dancing as a grass seedling growing into a blade of grass, as a sapling slowly growing into a mature tree, touching the sky, blown about by the winds is – I feel – an expression of life within us which challenges the patriarchy, the death machines, rape, exploitation and murder.« (s.233)

Den blandede tone af alvorlig frigjorthed og selvansagelse hvormed fortrolige intime bekendelser serveres, kan i en del af indlæggene synes temmelig grinagtig, ikke fordi problemerne er uinteressante, men fordi formidlingen af budskabet i mine unge øjne sker for unuanceret eller »frelst«. Det er her et problem, at bogens indlæg er op til 15 år gamle. Koderne virker i dag forældede, hvilket jeg tilskriver de diskussioner, som siden dengang er bragt op omkring kønnet og vore vante roller.

En anden del af indlæggene skyder ansvaret fra sig, og er alt for udokumenterede, abstrakte og generaliserende i deres holdning til relativt kompli-

cerede problem: »Som mænd kan vi ikke...«, »Mænd oplever ofte..« der rammes ofte bredt og verbalt hårdt på de traditionelle bærende systemer – det kapitalistiske patriarkat – og manden som kategori. Men også ofte ved siden af *mig*. Sproget gør oplevelsen trivial.

Indlæggene forbliver således oftest uden den brod, der kan få mig op af stolen – og de er på den anden side for korte og unuancerede til at få fat i de dybere og mere almene problemstillinger. Sådan kan jeg, som læser, føle mig bekræftet i mine antagelser om andres eller »systemets« problemer, men sjældent eftertænksomt ansporet til forandring.

Seidlers indpakkende introduktion og afslutning virker i nogen grad som formidler. Bogen rundes af med, på 28 sider, at gennemgå brugbarheden af en lang række terapi-former, (psyko-terapi og -analyse, Klein'sk terapi, gruppe-terapi-former, humanistiske terapi-former, ikke-verbal-terapi, gestalt, Jungiansk osv.). Han redegør herunder nøjere for erfaringer, der er gjort, og den position de indtager i forholdet mellem seksuel og politisk frigørelse. Han gør dette ved at henvise til en række af de største teoretikere på området (Chodorow, Foucault, Reich, Gramsci, strukturalistiske, og post-strukturalistiske teorier). Men panoreringen er så komprimeret, at det ikke tjener til synderlig afklaring, og man sidder tilbage med et ønske om, at Seidler kunne få lov at blive mere nuanceret på bekostning af de mere trivielle bekendelser.

Bogen kan som helhed være en god introduktion til de grundlæggende problemstillinger, der stadig knytter sig til seksualiteten, og den giver et interessant bud på disse problemers forbindelse med de større strukturer. Der er da også nogle meget tankevækkende og rørende indlæg, som styrker bogens hovedidé om at åbne op for følelserne, intimiteten, og kærligheden mellem kønnene og mænd indbyrdes.

Men stilen og sproget gør den lang. Og overordnet mener jeg, bogen fremstår som endnu et dokument over en tid med gode intentioner (og har man deltaget i basisgrupper el. lign. i denne tid er der sikkert genkendelses-smil at hente), men som den fremtræder, tror jeg ikke, den vil fremkalde den ønskede dialog generationerne imellem – de unge vil snarere skræmmes væk – selvom Seidler gennem sine egne bidrag gør sit bedste for at formidle et vigtigt budskab.

Desuden savner jeg litteratur referencer, der kunne dirigere interesserede læsere videre, såfremt de var blevet optaget af nogle af de mere teoretiske eller politiske problemer, som rejses.

MANDEFORSKNING - en introduktion til pro-feminismen

En god introduktion til mandeforskningens nuværende positioner og problemfelter kan findes i bogen »*Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*«. Den er redigeret og introduceret af en af de mest fremtrædende mandeforskere i dag, den amerikanske sociolog Michael S. Kimmel.

Kimmel indleder bogen med et kort rids af de sidste 10-15 års mandebevægelse og forskning, hvor han trækker nogle af forskningens grundlæggende problemstillinger op. Hans udgangspunkt er, som de øvrige i antologien – og som det meste af den akademiske mandeforskning i øvrigt, selvudnævnt pro-feministisk.

Ligesom kvindeforskningen ser mandeforskningen det som en hovedopgave at dekonstruere kønnets – her maskulinitetens – naturlighed: Kønnen bliver i denne forståelse en social konstruktion defineret i tid og rum. Det er herved at den »kønnede« forskning adskiller sig fra den traditionelle »ukønnede« el. »kønsneutrale« forskning. Kønnen problematiseres i analysen, således at forskeren ikke blot tager udgangspunkt i et udefineret fællesmenneskeligt el. universelt jeg. Tværtimod må mandeforskeren sætte spørgsmålstejn ved betydningen af sin egen maskulinitet, og dermed også ved det perspektiv, der lægges ned over de videnskabelige undersøgelser, som foretages. Dernæst må mandeforskeren vende blikket mod de maskuliniteter, der fremtræder i en given kultur for at adskille dem og undersøge dem i samspil med hinanden.

Samlende for kvinde-, mande- og bøsseforskningen er, at de alle bryder grundlæggende med det gamle ureflekterede kønsrolle-paradigme, der unuanceret tager udgangspunkt i den antagelse, at hvert køn blot søger at udfylde sine i forvejen fastlagte positioner.

Bogen indeholder en nu nærmest »klassisk« artikel inden for disciplinen skrevet af amerikaneren Harry Brod, der underviser i jura og filosofi, og ligesom Michael Kimmel sidder i ledelsesgruppen for det nyligt oprettede International Men's Studies Association. Artiklen tager udgangspunkt i et forsvar for mandeforskningen, »A Case for Men's Studies«, men undervejs giver Brod en koncis beskrivelse af standpunkter og problemfelter, som i dag er centrale for de fleste mandeforskere.

Hans argumentation er pågående og sigter ubeskeden mod at fastslå mandeforskningens banebrydende eller undergravende sigte: At udfordre eksisterende paradigmer på intellektuelt og politisk *livgivende* måder. Udgangspunktet er, påpeger Brod, *ikke* et forsøg på bekæmpe kvindeforskningens grundlæggende præmis, at traditionel forskning afspejler et mande-orienteret el. androcentrisk grundsyn. Mandeforskningen vil *tværtimod* bakke denne præmis op, for derved ligesom kvindeforskningen at forsøge at fremvise, hvordan »manden« og hans synsvinkel er blevet ophøjet til »menneske« og nu taler på den samlede arts vegne: »... men's studies is

not simply a repetition of traditionally male-biased scholarship. Like women's studies, it too attempts to emasculate patriarchal ideology's masquerade as knowledge« (s.264). Den skal påpege, at selv når den traditionelle forskning har behandlet emnet »mænd«, har dette kun været et overfladisk udgangspunkt. Snarere har traditionel »ukønnet« forskning drejet sig om mænd i en negativ forstand, idet den udelukkende omhandlede mænd, i den udstrækning den ikke handlede om kvinder. Den traditionelle forskning talte aldrig om det, som er særligt for mænd qua mænd, hvilket præcis er mandeforskningens emne: »Stated in the most general terms, therefore, the subject matter of men's studies is the study of masculinities and male experiences in their own right as specific and varying social, cultural, and historical formations« (s.264).

Med dette udgangspunkt vil mandeforskningen aldrig ligne eller efterligne kvindeforskningen, men snarere komplementere denne. Uden mandens focus på sig selv, siger Brod, vil selv ny kvindelig viden forblive »det Andets« viden og dermed aldrig blive vurderet ligeværdigt med mænds. Mandeforskningen derimod kan starte »indefra« og derfra tage spørgsmål op, som demonstrerer de nuværende skolers og eksisterende paradigmers uanvendelighed.

Brod nævner en række eksempler på spørgsmål, som alene mænd kan bidrage med indsigt i og fremviser et særligt område, hvor mandeforskning på banebrydende vis har leveret ny indsigt, nemlig ved påpegnen af oprindelsen til mandlig vold. Her har mandeforskning bidraget med en analyse af, hvordan mænd i vid udstrækning socialiseres henimod voldelighed f.eks. i bander, på sportshold og i militæret. Mandeforskningen har påpeget, at voldsmænd faktisk ikke er afvigere eller non-konforme men snarere over-konforme. Det er mænd, som har været udsat for for stort pres under dele af den normale mandlige gruppe-socialisation. Denne erkendelse omdefinerer den terapeutiske behandlings udgangspunkt, idet man lægger den individuelle indprentning af de sociale konventioner væk, og snarere søger gennem arbejde med grupper, at skabe en »aflæringsproces«, der styrker den enkeltes bevægelse væk fra deres socialisation henimod at blive individer. Udgangspunktet for forskningen bliver således et forsøg på at styrke de modstandsmekanismer, som ikke-voldelige mænd har bragt i anvendelse når de har afstået fra at anvende samfundets modsætningsfyldte volds-forskrifter; dernæst følger spørgsmålet om, hvordan vi stopper samfundet i at lave disse forskrifter.

Mandeforskningen har sin rod i kvindeforskningen, ikke alene fordi den »kønnede« forskningstradition startede her, men også fordi det er kvindeforskningens resultater, der har kastet afgørende nyt lys på maskuliniteten. »Academically women's studies has long since enlarged its scope, from adding supplemental or compensatory knowledge to the traditional curriculum to revising that curriculum fundamentally. Accompanying this change is a shift from simply questioning the status of women to questioning the

fundamental nature of gender division as it forms both women and men« (s.265). Det er et vidne om gennemslagskraften af disse fundamentale udfordringer, når der nu er skabt reelle forandringer i de traditionelle manderoller. Yderligere synes det gennem reformuleringen af kønsproblematikken at være kvindeforskningens fortjeneste, at vi netop nu oplever, at mandeforskningen tiltrækker sig opmærksomhed.

Men hertil kommer, ifølge Brod, at alle de felter, der traditionelt har været centrale for den mandlige identitet, har været underlagt forandringer:

– Forsørgerrollen, der traditionelt er regnet som kernen af mandlig identitet, er »truet«. Kvinder er »trængt ind« på arbejdsmarkedet, og mandearbejdet har skiftet karakter og er nu af mere mental, imod tidligere fysisk karakter.

– Normer og livsformer har forandret livsstilen fra en arbejdsbaseret til en mere forbrugerorienteret, hvilket ifølge Brod fører til større opmærksomhed på de psykologiske sider af kønsrollerne.

– Den traditionelle heroisme, der tidligere har omgivet den mandlige soldat/kriger, er forsvundet p.g.a. udviklingen af de elektroniske og nucleare våben.

– Bøsse- og kvindebevægelserne har, sammen med andre skred i de seksuelle normer, formået i nogen grad at tage brodden af den heteroseksuelle dyrkelse af den seksuelle erobring som en måleenhed for mandighed.

At fremvise hvordan mandligheden er en foranderlig størrelse, er blevet en større opgave for det, Brod kalder »new men's history« (i en parallel til den nye kvindehistorie). Dette har bl.a. til formål at påvise, at konstruktionen af maskuliniteten altid er fremkommet som resultat af modsatrettede påvirkninger, og at den nostalgi-indhyllede stabile eller sande maskulinitet dermed aldrig har eksisteret. F.eks. pointerer Brod, at der altid har eksisteret non-konforme pro-feministiske mænd, og han fremviser eksempler på, at den nutidige »maskulinitetens krise« ikke er opstået af ingenting, men tværtimod har fortilfælde bl.a. i 1890-erne og i '50-ernes USA.

Mandeforskningen har ikke kun til hensigt at dreje de videnskabelige teorier hen imod en inkorporering af kønnet som grundlæggende kategori. Den søger også politisk at bevidstgøre mænd om, at den økonomiske, juridiske, sociale og politiske favorisering af os som gruppe har alt for store personlige og individuelle omkostninger. Brod pointerer således, at når statistikkerne viser, at der er langt flere mænd end kvinder, der rammes af hjertetilfælde, stress, mavesår, selvmord og tidlige dødsfald, er det et entydigt tegn på, at manderollerne er uhyre skadelige for mænd.

Brod diskuterer overordnet det principielle forhold mellem kvinde- og mandeforskning samt forholdet til bøsseforskningen, og diskuterer feminis- mens frygt for at mandeforskningens problematiseringer kan drage opmærksomheden væk fra det største ligestillingsproblem – og måske herigennem besætte de begrænsede midler, som i dag går til kvinde- og kønsforskningen. Han appellerer her til en samlet koordinering, men fastholder

at mænd må studere mænd sideløbende med kvinders studie af kvinder, fordi grundlaget for kønskritiske studier er en medtænkning af egen kønsposition og en generel kropslig indkredsning, der i dag ikke vil kunne bedrives af det andet køn. Derfor må disciplinerne kvinde- og mandeforskning forblive adskilt og ikke integreres i een kønsforskning. Om forholdet til bøssernes studier, argumenterer Brod, at de er et godt bidrag til at nuancere forståelsen af »manderollen« som en uniform størrelse, men at bøsseforskningens interesser generelt er for snævre til, at man skal søge helt tæt samarbejde.

Det er det pro-feministiske teoretiske og metodologiske udgangspunkt, der samler indlæggene i bogen »Changing Men«. Trods det at den er 6 år gammel, tilbyder den et godt indblik i den pro-feministiske mandeforskningens grundsyn. Antologien består af 19 artikler inddelt i seks kategorier under overskrifterne »Reformulering af manderollen«, »Mænd i hjemmet«, »Mænd og kvinder«, »Seksualitet«, »Race og køn« samt endelig »På vej til mandeforskning«. Der tages grundigt fat på afklaringer af mandeforskningens mere centrale problemstillinger, og åbnes samtidigt op for en hel del af de mere gængse temaer, der er problematiske for mænd i den vestlige verden, forholdet til dem selv, til andre mænd, samt til børn og kvinder.

Herudover giver bogen som helhed gode indblik i nogle af de særligt amerikanske problemer – f.eks. bøssernes kamp for anerkendelse, konflikter mellem hvide og sorte mænd, og andre aktuelle emner hvortil det kønsreflekterede perspektiv kan hjælpe på forståelsen.

Til undervisere inkluderer den også et glimrende konkret forslag til introducerende forelæsninger, idet Kimmel har videregivet sine undervisnings erfaringer i afsnittet »Teaching a course on men.«

Patriarkatets dekonstruktion – og abstraktionens vildspor

Den engelske sociolog Arthur Brittan forsøger i værket »*Masculinity and Power*« at begynde der, hvor Brod sluttede i sin artikel. Han ønsker således teoretisk at redegøre for det paradigmeskift, der tales om; hvorfor det ses som en nødvendighed, og hvad der i det hele taget menes fra feminismen og pro-feminismens side.

Brittan søger teoretisk at beskrive de dybe strukturer, der har sikret, at vi trods 30 års feministisk kritik og ligestillingsdebat i den vestlige verden stadig har et urokeligt patriarkalsk samfund, således at det fortsat er mænd, som besætter stort set alle magtfulde positioner. Han ønsker samtidig at afklare og placere diskussionerne om »maskulinitetens krise« og påstandene om »den nye mand« i en bredere diskussion af maskulinitetens sammenkædning med magt og dominans.

Når vi i dag kan opleve, at maskuliniteter skifter eller varierer, uden

at det fører til brud på den mandlige dominans, skyldes det ifølge Brittan, at patriarkatets bærende ideologi forbliver intakt: »What has changes is not male power as such, but its form, its representation, its packaging. In other words, while it is apparent that styles of masculinity may alter in relatively short time spans, the substance of male power does not« (s.2). Denne bagvedliggende ideologi, der sikrer den patriarkalske magt, kalder Brittan *Maskulisme*.

Maskulismen formår at retfærdiggøre og naturalisere det maskulines dominans over det feminine. Dette sker ifølge Brittan gennem opretholdelse af en entydig heterosexuel struktur, der støtter sig på en skarpt dualistisk forståelse af kvinden, feminiteten, som »det Andet«. Denne ideologi udelukker enhver substantiel forandring af maskuliniteten. En mand, der ikke er en »rigtig mand«, er pr. definition kvindelig og unormal. Brittan kalder også denne maskulinistiske forståelse for »hierarkisk heterosexuisme«, idet den udover at favorisere mænd også kategoriserer mænd (og kvinder), som tager afstand fra de stereotype kønsidentiteter som afvigere. Tolerancen bliver dermed lille, påpeger Brittan, hvilket er særligt uheldigt i en tid, hvor »bøssesygdommen« AIDS kan blæses op og føre til tilstande, hvor enhver form for kritik af, eller afvigelse fra, de heterosexuelle forskrifter og den romantiske idé om den harmoniske kernefamilie, kan føre til kraftig moralsk fordømmelse og endog kriminalisering.

For at etablere dominansens historicitet undersøger Brittan den måde, hvorpå den hierarkisk heterosexuisme er blevet neutraliseret. Han forsøger at etablere forståelsen af, at mandens magt i den almindelige familiestruktur har sin rod i borgerskabets magtovertagelse og denne klasses herskende humanistiske diskurs: »Humanism was initially a particular ideology of a class in opposition to the dominant feudal and aristocratic order. The victory of the bourgeoisie (...) entrenched an ideology which made universalistic claims about human nature, but they were claims that were ethnocentric, and resonant of the European middle class, not humanity at large« (s.143-3).

Det, som ifølge Brittan grundlæggende gør humanismen undertrykkende som ideologi, er det faktum, at den er et manifest over og af borgerskabets Mænd, hvilket gør det umuligt for den at vedstå sig sine frigørende idealer. Tværtimod er det dens mål at universalisere sine egne moralske forestillinger om »den menneskelige natur« og derved »transcendere« sin specifikke baggrund. Den humanistiske diskurs, som Brittan også kalder »The Male Epistemological Stance«, tager sit udgangspunkt i en indædt individualisme og tro på mandens rationelle autonomi og transcenderende Ego. Og det er netop mandens universalistiske forestillinger om menneskets sande natur, der har ført til århundreders forsøg på penetrering og underliggelse af det Andet/den Anden.

Når kvinder placeres i denne hierarkisk heterosexuelle struktur, må det således også ses som en objektificering i en abstrakt mandlig diskurs, der

har som mål at opretholde den patriarkalske dominans: »In a sense 'hierarchical heterosexualism' is built upon the idea of the unity of the male self, the 'seamless' self. It sees itself, as rational, transcendental and completely sure of its place in the world. Such a self cannot tolerate contradiction and ambiguity. To have doubts about one's sexuality and moral authority is to lose control of one's intentionality« (s.172).

Manden som subjekt reproducerer i denne diskurs sin egen intentionalitet gennem sin (dominerende) viden og sprogliggørelse, og skaber derved virkeligheden og historien gennem sin erobring og beherskelse af »andet-heden«. I civilisationens navn er han således ved sin »viden/magt« trængt frem i, og har undervunget sig, objekternes – naturens (og kvindens) – domæne.

Det er med andre ord humanismens hierarkiske forståelse og favoriseringer af ånd over krop, rationalitet over begær, person over kontekst og kultur over natur, der har sikret en politisk organisering og en statslig manifestering af dominansforholdet mellem mand og kvinde.

Humanismens indbyggede hierarkiske sociale forståelse konstitueres i dag usynligt i det enkelte subjekt allerede ved den tilskrivning af symbolsk værdi, der sker til barnets køn. I denne proces objektificeres barnets krop i maskulismens ideologiske diskurs: »From the moment a child is born, he or she is exposed to a world in which the facts of gender are taken at face value. A boy's genitals are the first sign of his potential membership of the category male. Such a categorization is not simply a label – it affects the way in which he defines his difference from the category female. The raw sexual features are imbued with symbolic content, but the content becomes a fact of biology. *Biology and society are never separate – they mutually constitute each other.* Hence the true facts of biology are never pristine and uninterpreted. They are always mediated« (s.14 – min fremhævning).

Socialisationen, siger Brittan, kan således ses som en proces hvori børn oplæres i en ideologi, der naturaliserer kønsforskelle. Hvori kroppen således bliver tingsliggjort i en diskurs, som tager disse forskelle og uligheder for givet, og som samtidig tillægger den mandlige krop særlig kraft og potentiale, og på samme måde fratager den kvindelige krop disse egenskaber.

Udgangspunktet for Brittans kritik er det modsatte standpunkt; at delementerne af de store humanistiske dualismer, såsom biologi og samfund, person og kontekst, kvinde og mand aldrig klart kan defineres adskilt fra deres duale sammenhæng. Vi kan således umuligt begrebsligt afgrænse det biologiske adskilt fra det sociale, eller det mandlige adskilt fra det kvindelige. Når vi derfor bygger vores forståelse og favoriseringer op omkring sådanne delementer, resulterer det i, at vi gør vold på vor forståelse af vores menneskelige virkelighed. Vi skal forstå, siger Brittan,

at vi og vores abstraktioner ikke eksisterer adskilt fra kroppen og dens oplevelser.

Når den humanistiske diskurs hviler på dens status som rationel, upartisk og kønsløs, tjener det i virkeligheden til at ignorere sprogets rodfæstning i kroppen og samtidig til at trivialisere og ignorere forgangne kvinders levede liv og deres opnåede erfaringer som intentionelle mennesker.

Det er for at undgå ulighed og trivialisering, at vi må skabe mere egalitære diskurser, og det er derfor, vi har brug for det paradigmeskift, som vi kan se grundtrækkene til i den feministiske kritik. Dette forudsætter en reel anerkendelse af intersubjektivitet og derved undgåelse af diskurser, der fratager mennesker intentionalitet. Vi må vedkende os, at den enkelte har ret til og fortjener status og anerkendelse, siger Brittan, idet han forsøger at nå frem til et udtryk for værdighed, som ikke har dette ords belastede fortid: »Indignity can be seen as the denial of intentionality or potency by forces external to a person« (s.166).

Brittan er grundlæggende enig med marxismen og »kritisk teori« i deres kritik af det kapitalistiske samfund. Således er det hans opfattelse, at det sociale forhold mellem kønnene (såvel som mellem klasser og racer) på ethvert givet tidspunkt vil afspejle de magthavendes materielle interesser i forhold til de magtesløse. Men problemet med »kritisk teori« er, at denne diskurs i sin kamp mod undertrykkelsen ikke har fokuseret på dens indbyggede binding til humanismen og dennes manglende anerkendelse af ligestillingsproblem og mandlig dominans.

For at kunne fokusere på denne ikke-anerkendte undertrykkelse har en del feminister taget en egentlig anti-humanisme op. Ideen er her bl.a. at dekonstruere og relativere maskulismens »helte«, dvs. den særlige Historie og de »sandheder«, som er blevet skrevet eller konstrueret for at fastholde troen på det »egentligt« menneskelige og dyrkelsen af »den store mandlige opdager«. Der er samtidig taget hul på at genskabe en historisk bevidsthed for de undertrykte kvinder (klasser, racer) ved at »give fortiden stemmer« og fortælle de liv, som har været fortiet, og som dermed har fået frataget deres værdighed.

Brittan støtter entydigt denne position, men finder feminismens uventede popularitet mistænkelig. Når det således i dag er blevet ret almindeligt inden for den herskende diskurs at anvende den feministiske indsigt, er der grund til bekymring og advarsler, siger Brittan. Maskulismen og den mandlige diskurs bygger nemlig stadig på skabelsen af »videnskabelige helte« og »autoritære stemmer« løsrevet i deres abstraktioner fra den individuelle krops begrænsninger, hvori diskursen har sin rod. Vi må huske, siger Brittan, at vi laver videnskab med vores personlige erfaringer som baggrund: »Individual life is political life – the personal is political. Very few male theorists and experts find [t]his position congenial because they operate with implicit and explicit rules which divide the world into subjective and objective domains. Moreover, they operate with a concept of male

intentionality and autonomy which does not recognize its own fragility and tentativeness, nor its historicity. (...) the personal is not seen as being dialectically related to the social – it is always seen as being an attribute of individual intentionality« (s.193-4). Den rationalitet, som feministisk indsigt appellerer til hos mænd, tjener meget nemt til en indirekte fastholdelse af en hierarkisk forståelse og en fortsat fornægtelse af kroppen. Rationalitet, siger Brittan, må med andre ord ligesom aggressivitet ses som en overdreven fokus på særlige former for intentionalitet med en eksklusion af andre til følge.

Hermed kommer Brittan tilbage til sin hovedtese: Det er mændene, der sidder på magten; politisk, økonomisk og i hjemmene. Og den ideologi, maskuliniteten, der holder dem på denne position ser ikke ud til at være alvorligt svækket. Det er fortsat i langt overvejende grad mænd, der producerer den »viden«, som retfærdiggør at ulighederne kan fortsætte. Når mænd i den kritiske humanior og samfundsvidenskab nu søger tilnærmelse til de feministiske mod-diskurser uden for alvor at ville udfordre de strukturer, der opbeholder deres egen etablerede magt, så må dette tolkes, siger Brittan, som et forsøg på at fastholde patriarkatets dominans.

I konfrontationen med maskulinitetens »Andet« kan denne reaktion ses som angstfyldte mænds forsøg på at fastholde magten ved at imødekomme mindre og overfladiske ændringer iden bevægelige lokale maskulinitet, således at de virkelige udfordringer af den maskulistiske dominans afværiges. Brittan afviser derfor også teser om »maskulinitetens krise«, som de har været fremført i populære debatter, der har forsøgt at definere nye mindre hårde manderoller, fordi de ikke er udtryk for noget egentligt skift væk fra deres solide patriarkalske forankring. Brittan ser til gengæld en reel og i nogen grad opmuntrende krise i de akademiske kredse. For skal man tale om tegn på krise i maskulinitetens overhovedet, siger Brittan, så må det være i den reaktion, som kommer fra mænd som svar på feminismens nye kritiske angreb.

Hans mål er klart en opløsning af ethvert kønsskel, enhver idé om det maskuline og feminine, idet han ser disse begreber som uløseligt bundet op med magt. Derfor slutter Brittan med en appel til mænd om virkeligt at begynde at lytte og tage den feministiske kritik alvorligt ved at tage kampen op, som subjekter, og seriøst søge at afdække og beskrive den seksualitet, den krop, der hidtil er forblevet gemt og glemt bag den rationelle humanistiske diskurs.

Brittans bog er nærmest et katalog over mange af de mest centrale diskussioner, der knytter sig til kønsproblematikken, og heri viser den dyb indsigt og nuanceret stillingtagen. Desværre gør det også, at bogen flyder over med ekskurser, argumentationsrækker og tilgange, som Brittan træder ud og ind af, mens han vejer deres gyldighed. Dette gør ofte Brittans eget argument meget svært at følge, og derfor også bogen vanskeligere at læse

end den behøvede at være. Men står man udfordringerne igennem, er det en uhyre lærerig, interessant og grundig redegørelse for et radikalt nyt videnskabssyn. Den udgør en solid kritik af meget af den eller så »politisk korrekte« kritiske teori og leverer også grundig selvkritik til mandeforskningen. Når det kommer til formuleringen af en mere holdbar og konstruktiv teori, synes jeg dog, han er mindre overbevisende.

Jeg er ikke her i stand til at gå ind i nogen dybere kritik af bogens hovedteser. Men for blot at nævne eet punkt, som jeg finder åbenlyst problematisk, er Brittans kritik af sproget og diskursens komplicerede funktion som formidler (eller forvansker) meget dårligt i overensstemmelse med hans egen position som videnskabsMand.

Problemet med Brittans egen fremlægning er, at han netop selv skriver så rationelt, abstrakt og »autoritativt« – mens han fortæller om det essentielle i en ny integration af kroppens erfaringer i den videnskabelige diskurs. Brittans egen »magtdiskurs« peger muligvis »ud over kanten« af denne gennem sin kritik, og ideologisk er det jo smukt. Men at kæmpe en kamp mod sprogets strukturer – med sproglige midler, og mod den dominerende diskurs – den rationalistiske videnskab – med traditionel videnskabelig, rationel argumentation, synes på en gang klassisk og uhyre aktuell konflikt i Brittans bog. Jeg synes tydeligt, man kan læse en vis rådvildhed ud af teksten, som jeg tilskriver den position, Brittan sætter sig selv i, når han i sin egenskab af menneske og radikal kritiker, allerhelst vil fratage mænd (som ham selv) den magt og autoritet, han fortsat forvalter. Denne rådvildhed er også en del af mandeforskningsmiljøet.

Maskuliniteter i krise – metoder og muligheder

Det er i ønsket om en mere anvendelig analyse og kritik (af den »naturlige« mandlighed), man skal søge motivationen for David H. J. Morgan's bog »*Discovering Men; Critical Studies on Men & Masculinities*«. Morgan har i omkring 30 år forsket i køn – i starten i kvinder og arbejde, siden hen i familie og socialisation, og har nu igennem mere end 10 år beskæftiget sig med kritisk pro-feministisk mandeforskning.

Titlen på Morgans bog udtrykker et ønske om, og en opfordring til, at »opdage« mændenes mangfoldighed, og en påmindelse om mandekønnet tilstedeværelse, der hvor vi i almindelighed (og videnskaben i særdeleshed), tænker universelt. Dette skal forstås i fem konkrete betydninger, der implicerer Morgans grundlæggende refleksion over mandeforskningens område, dens mål og ikke mindst de anvendelige metoder en sådan forskning kan bringe i anvendelse.

De første mænd, som Morgan ønsker at (gen)opdage, er de mange forskellige mænd og maskuliniteter, som analyserne i en tid har gemt væk bag fælles-kategorien »mand«. Morgan gør op med entalsbetegnelserne for at understrege en afstandtagen til den essentialisme og tingsliggørelse,

der let følger i en sådan kategoriserings fodspor. Han anbefaler nuanceringen, idet han samtidig grundigt belyser den fare, der ligger heri, derved at feminismen til en vis grad svækkes af en nuancering af manderollerne, idet opmærksomheden kan blive trukket bort fra den grundlæggende kønslige ulighed, der til stadighed hersker i et patriarkalsk samfund. Mænd må selvkritisk rette opmærksomheden mod alle de forskellige (mandligt) kønnede handlingsmønstre, der bærer det patriarkalske samfund. Disse overvejelser kan ses som en parallel til den langvarige diskussion, som har været ført indenfor kvindeforskningen mellem traditionelle feminister og poststrukturalister, om hvor vidt man i kritikken skulle vægte den overordnede kønslige ulighed og særart, eller tale om forskelle - også blandt kvinder - for dermed at kunne nuancere forståelsen af kvinders univers.

Den anden måde, hvorpå Morgan »opdager« mænd (i deres nuancerede form), er den historiske opdagelse af, at det ikke kun er i vor tid, at mænd har stillet spørgsmålstegn ved deres maskuliniteter. Han gør dette gennem en analyse af mænds støtte til - eller reaktion imod den engelske Suffragette-movement, der i en længere periode omkring århundredeskiftet kæmpede for kvinders rettigheder. Og han afslører her en række non-konforme mandlige reaktioner, der peger på stor vilje til at støtte en forringelse af mandens ene-rettigheder, selvom det måske i nogens øjne kan synes selvmodsigende.

Morgan (gen)opdager desuden gennem en genlæsning af klassiske sociologiske analyser, lignende situationer, hvor den mandlige identitet drages i tvivl af den enkelte mand selv, eller af omverdenen, fordi de institutioner, hvori mandigheden er forankret, forandres eller fjernes. Morgan genundersøger her, gennem en kritisk »kønnet« læsning, gamle forskningsrapporter om arbejdsløshed i '30-erne, der med største selvfølgelighed koncentrerede sig om mænd. Og andre undersøgelser over kønnenes gensidige bevægelser ind på modsat kønnede arbejdspladser. Eksemplerne tjener her ikke til nye revolutionerende konklusioner, men snarere til undersøgelse af forskellige - ret afslørende - metoder til at genopdage maskulinitets problematikker i historien.

For det fjerde foretager Morgan en genopdagelse af (mandligt) kønnede synspunkter, gennem en genlæsning af de store mandlige forskere og teoretikere, der figurerer i alle vore bibliografier, uden at vi nærmere gransker deres ofte slet skjulte ureflekterede mandlige udgangspunkt. Morgan foretager her en ny opløftende læsning af Weber - og *Manden bag værket* - »Den Protestantiske etik og kapitalismens ånd«.

Den sidste (og ikke uvæsentligste) mand, Morgan afsøger og opdager, er sig selv. Han gør op med sin egen forsknings ureflekterede objektive og strukturalistiske diskurser, som han gennemlyser og opdager ophavs-*Manden* bagved. Han søger her at genoplive positivismekritikken, ved at slå et slag for inddragelsen af (auto)biografien, som middel til at bygge bro mellem de kropsløse abstraktioner og de hovedløse emotioner.

For nysgerrige eller tvivlere er Morgan et godt sted at starte. Hans bog er velstruktureret og letlæselig og giver en god introduktion til området gennem dens kombination af konkrete undersøgelser og teori. Han præsenterer teorier og metoder gennem citater fra en lang række mandeforskere og sociologer, hvilket fører til en velovervejet ransagning af mandeforskningens muligheder, fælder og blindgyder – særligt i forhold til feminismen og patriarkatskritikken. Morgans bog er for mig at se et godt eksempel på det, Brod beskriver som »livgivende« videnskab – et sprudlende væld af konkrete nye ideer og holdninger, der fremviser mandeforskningen som et helhjertet forsøg på at opnå viden om mænds levevilkår, med det formulerede mål at bevidstgøre om og fjerne den mandlige dominans. En mandlighed baseret på erkendelse af behovet for rodfæstning i kroppen – og dennes begrænsninger – når vi skal begynde af favne den abstrakte universalitet.

I Danmark er der ny interesse at spore for mandeforskning. Dette kom f.eks. til udtryk i starten af oktober, hvor mere end to hundrede forskere og studerende deltog, da det nyligt oprettede Dansk Netværk for Mandeforskning arrangerede konference på RUC. Den akademiske forståelse for nødvendigheden af et kritisk studie af mænd er dog her i Danmark ny og spredt sammenlignet med England og USA. Derfor er det af gode grunde, når de her præsenterede forskere alle kommer fra disse nationer. Siden midten af 70-erne har disciplinen blomstret og tiltrukket stadig større interesse, således at der ved indgangen til 1993 fandtes mere end 400 netværks-organiserede forskere alene i den største organisation, NOMAS i USA, der blev oprettet i '83.

Dansk Netværk for Mandeforskning har planlagt endnu en konference i efteråret '94, hvori der forventes deltagelse af de her omtalte forskere Seidler, Kimmel og Morgan.

LITTERATUR

- BRITTAN, ARTHUR (1989): *Masculinity and Power*; Blackwell, Oxford, 218 s.
KIMMEL, MICHAEL S. (ed.) (1987): *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*; Sage, California, 320 s.
MORGAN, DAVID H.J. (1992): *Discovering Men; Critical Studies on Men and Masculinities*; Routledge, London, 231 s.
SEIDLER, VICTOR J. (ed.) (1992): *Men, Sex and Relationships; Writings from Achilles Heel*; Routledge, London, 265 s.